

**DUDUQLANUVCHI BOLALARDA O'ZIGA ISHONCHNI RIVOJLANTIRISH
ORQALI NUTQ NUQSONLARINI BARTARAF ETISH**

Xasanbayeva Gulbahor Nasrullayevna

O'zbekiston, MTDDMQTMOI Maktabgacha ta'lim

va inklyuziv ta'lim kafedrası katta o'qituvchisi

Tel: 901781969 gulbahorhasanboyeva@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada duduqlanuvchi bolalarda nutq nuqsonlarini bartaraf etishda ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va psixologik qo'llab-quvvatlashning ahamiyati yoritilgan. Logonevrozning yuzaga kelishidagi ruhiy to'siqlar, qo'rquv va logofobiya zanjirini uzish usullari tahlil qilingan. Bolada nutqiy erkinlikni shakllantirishda art-terapiya, rolli o'yinlar hamda ota-onalar va pedagoglarning o'rni amaliy tavsiyalar orqali ko'rsatib berilgan.*

Kalit so'zlar: *duduqlanish, logonevroz, o'ziga ishonch, logofobiya, psixologik to'siq, art-terapiya, nutq korreksiyasi.*

Хасанбаева Гульбахор Насруллаевна

Узбекистан, старший преподаватель кафедры дошкольного образования и

инклюзивного образования МТДМКВМОИ

Тел.: 901781969 gulbahorhasanboyeva@gmail.com

Аннотация: *В трех статьях подчеркивается важность поддержания уверенности в себе и поддержки в коррекции речевых ошибок у детей с заиканием. Анализируются методы преодоления цепочки психологических препятствий, страхов и логофобии в проекте логоневроза. Показано восстановление речевой свободы у ребенка посредством арт-терапии, ролевых игр, а также практических рекомендаций для родителей и учителей.*

Ключевые слова: *заикание, логоневроз, уверенность в себе, логофобия, препятствие в лечении, арт-терапия, коррекция речи.*

Xasanbayeva Gulbahor Nasrullayevna.

Uzbekistan, Senior Lecturer of the Department of Preschool Education and Inclusive Education, MTDDMQTMOI

Tel: 901781969 gulbahorhasanboyeva@gmail.com

Abstract: *The importance of maintaining self-confidence and supporting the label in the correction of speech errors in children with stuttering is highlighted in three articles. Methods for breaking the chain of mental obstacles, fears and logophobia in the project of*

logoneurosis are analyzed. The restoration of speech freedom in a child is shown through art therapy, role-playing games, as well as practical recommendations for parents and teachers.

Keywords: *stuttering, logoneurosis, self-confidence, logophobia, treatment obstacle, art therapy, speech correction.*

KIRISH (INTRODUCTION) Zamonaviy maxsus pedagogika va logopediyaning eng muhim vazifalaridan biri — nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni jamiyatga to'laonli moslashtirish va ularning komil shaxs bo'lib yetishishini ta'minlashdir. Nutq buzilishlari orasida duduqlanish o'zining kelib chiqish mexanizmi va tuzalish jarayonining murakkabligi bilan alohida ajralib turadi. Duduqlanish shunchaki talaffuz koordinatsiyasining buzilishi emas, balki bolaning ruhiy holati, emotsional sohasi va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tizimli muammodir. Aksariyat hollarda nutqiy to'siqlar bolada chuqur psixologik jarohatlar, o'ziga ishonchsizlik, uyaqchanlik va muloqotdan qo'rqish ya'ni logofobiya kabi salbiy holatlarni keltirib chiqaradi. Bu esa muammoni nafaqat mexanik nutq mashqlari, balki bolaning shaxsiy his-tuyg'ulari va o'ziga bo'lgan ishonchini korreksiya qilish orqali hal etishni taqozo etadi va mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

MAVZUNING O'RGANILGANLIK DARAJASI (LITERATURE REVIEW) Duduqlanish muammosi va uni bartaraf etish yo'llari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Logopediyada ushbu nuqsonni bartaraf etishning nazariy hamda amaliy asoslari R.Ye.Levina, N.A.Vlasova, S.A.Mironova kabi mutaxassislar ishlarida ko'rib chiqilgan. Duduqlanishning psixologik jihatlari, bolaning o'z-o'zini baholashi va emotsional holatiga ta'siri esa L.Z.Andronova-Arutyunyan va V.M.Shklovskiy kabi olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. O'zbekiston logoped olimlaridan L.R.Mo'minova va M.Ayupova ham bolalar nutqidagi bunday kamchiliklarni bartaraf etishda kompleks yondashuv muhimligini ta'kidlaganlar. Shunga qaramay, duduqlanuvchi bolalarning ichki psixologik resurslarini faollashtirish, xususan, aynan "o'ziga bo'lgan ishonch" mezonini rivojlantirish orqali nutq nuqsonini yengish masalalari tizimli metodika sifatida hali ham kengroq tadqiqotlarni talab qiladi.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari. Mazkur ishning asosiy maqsadi — duduqlanuvchi bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantirish orqali ulardagi nutqiy nuqsonlarni samarali bartaraf etish yo'llari va metodikalarini ishlab chiqish hamda asoslab berishdan iborat. Ushbu maqsaddan kelib chiqqan holda quyidagi vazifalar belgilandi:

- Duduqlanishning kelib chiqishida psixologik omillar va o'ziga ishonchsizlik darajasining ta'sirini aniqlash;
- Bolalarda logofobiyani kamaytirish va o'zini ijobiy baholashni oshirish metodlarini tahlil qilish;
- Korreksion jarayonda art-terapiya, rolli o'yinlar va psixologik treninglarning samaradorligini baholash;
- Ota-onalar va pedagoglar uchun duduqlanuvchi bolaning o'ziga ishonchini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Duduqlanuvchi bolalarda o'ziga ishonchni rivojlantirish orqali nutq nuqsonlarini bartaraf etish

Nutq — bolaning shaxs bo'lib shakllanishi va jamiyatga moslashishidagi eng muhim vositadir. Duduqlanish shunchaki talaffuz buzilishi emas. Bu ko'pincha chuqur psixologik omillar, qo'rquv va o'ziga bo'lgan ishonchsizlik bilan bog'liq murakkab jarayondir. Statistika ko'ra, duduqlanuvchi bolalarning nutqiy muammolari ular hayajonlanganda yoki o'zlariga ishonmaganlarida kuchayadi. Shu bois, ushbu nuqsonni bartaraf etishda bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish birinchi darajali vazifa hisoblanadi.

Psixologik to'siq va duduqlanish zanjiri

Duduqlanish ko'p hollarda salbiy psixologik zanjirni hosil qiladi: Nuqson -> Atrofdagilarning reaksiyasi -> Uyat va qo'rquv -> O'ziga ishonchsizlik -> Nuqsonning kuchayishi.

Bola bir marta gapirishga qiynalsa va bundan atrofdagilar kulsa yoki tanbeh bersa, unda "gapirishdan qo'rqish" paydo bo'ladi. Bola o'z fikrini bayon qilishdan qochadi, odamovi bo'lib qoladi. Demak, nutqni davolashni faqat logopedik mashqlardan emas, balki bolaning ruhiy holatini barqarorlashtirish va undagi ichki ishonchni uyg'otishdan boshlash lozim.

O'ziga ishonchni shakllantirishning amaliy usullari

Bolada "Men to'g'ri va chiroyli gapira olaman" degan ishonchni shakllantirish uchun quyidagi yondashuvlar samarali hisoblanadi:

- Xatolarga nisbatan xotirjamlik: Bola duduqlanib gapirganda uning so'zini bo'lmaslik, gapni uning o'rniga tugatmaslik kerak. Uni oxirigacha eshitish bolaga o'z fikri qadrli ekanini his qildiradi.
- Muvaffaqiyatlar hududini yaratish: Bolani faqat nutqi uchun emas, balki boshqa yutuqlari (rasm chizishi, sportdagi natijalari, odob-axloqi) uchun tez-tez rag'batlantirib turish lozim. Bu uning shaxs sifatida o'zini yuqori baholashiga yordam beradi.
- Art-terapiya va Ertak-terapiya: Rasm chizish, loydan narsalar yasash boladagi ichki hayajon va kuchlanishni (stressni) kamaytiradi. Maxsus tanlangan ertaklar orqali esa qahramonlar misolida qiyinchiliklarni yengish motivatsiyasi beriladi.
- Rolli o'yinlar: Qo'g'irchoq teatri yoki turli personajlar obraziga kirish orqali bola o'z "men"idan chiqadi. Boshqa qahramon nomidan gapirganda bolalar ko'pincha duduqlanmay, erkin gapirishadi. Bu tajriba keyinchalik real hayotga ko'chadi.

Ota-onalar va pedagoglarning roli

Kattalar duduqlanuvchi bola bilan muloqot qilganda bir nechta muhim qoidalarga amal qilishlari shart:

1. Sekin va xotirjam gapirish: Bola kattalarning nutq tempiga moslashadi. Kattalar sekin gapirsa, bola ham shoshilmasdan gapirishni o'rganadi.
2. Ko'z aloqasi: Bola gapirayotganda uning ko'zlariga mehr bilan qarab turish, undagi "meni tinglashyapti" degan ishonchni mustahkamlaydi.
3. Taqoslashni taqiqlash: Bolani hech qachon boshqa tengdoshlari bilan solishtirmaslik kerak. Bu undagi ishonchni butkul yo'q qiladi.

Duduqlanishni bartaraf etish — bu faqat til va jagʻ mushaklarini mashq qildirish degani emas. Bu bolaning qalbiga yoʻl topish, undagi qoʻrquv devorlarini yiqitish va oʻziga boʻlgan ishonchni qaytarish jarayonidir. Bola oʻzini xavfsiz va sevimli his qilgan muhitda nutqiy toʻsiqlar oʻz-oʻzidan kamayib boradi. Shunday ekan, logopedik yordam psixologik qoʻllab-quvvatlash bilan parallel olib borilsagina, kutilgan ijobiy natijani beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Levina R. E. Osnovi teorii i praktiki logopedii. – M.: Prosveshchenie, 1968.
2. Mumixnova L. R. Logopediya. – T.: Oʻqituvchi, 1993.
3. Ayupova M. Logopediya. – T.: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007.